

Ústavně-právní výbor Senátu Parlamentu ČR

Zpravodajka výboru: JUDr. Daniela Kovářová

Zpravodajská zpráva k senátnímu tisku 246 – 14. funkční období

Výroční zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2023

I. Obecně

Veřejný ochránce práv (dále VOP) funguje na základě zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv. Tento zákon také stanoví jeho oprávnění. Podle nich VOP:

- a) působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod;
- b) provádí systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči, s cílem posílit ochranu těchto osob před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením;
- c) vykonává působnost ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací;
- d) provádí sledování zajištění cizinců a výkonu správního vyhoštění, předání nebo průvozu zajištěných cizinců a trestu vyhoštění cizinců, kteří byli vzati do vyhošťovací vazby nebo kteří vykonávají trest odnětí svobody;
- e) sleduje naplňování mezinárodní smlouvy upravující práva osob se zdravotním postižením;
- f) vykonává působnost ve věcech práva na volný pohyb občanů Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru a jejich rodinných příslušníků.

Podle § 23 zákona o VOP podává ombudsman každoročně do 31. března Poslanecké sněmovně souhrnnou písemnou zprávu o své činnosti za uplynulý rok. Zprávu současně zasílá Senátu, prezidentu republiky, vládě a ministerstvům a jiným správním úřadům s působností pro celé území státu a vhodným způsobem ji zveřejňuje.

Od 19. února 2020 je českým Veřejným ochráncem práv JUDr. Stanislav Křeček, od 1. listopadu 2022 je jeho zástupcem JUDr. Vít Alexander Schorm.

II. Podrobněji

Předložená zpráva má 15 částí: legislativní doporučení; pomoc lidem z Ukrajiny; ochrana práv dětí; rodina, práce a zdraví; sociální zabezpečení; veřejný pořádek; stavební řád a životní prostředí; justice, migrace, finance; omezování osobní svobody; rovné zacházení a diskriminace; lidé s postižením; srozumitelnost úředních text; zahraniční vztahy; média a komunikace; kancelář VOP. Schválený rozpočet VOP na rok 2023 činil 162,239 milionu korun, čerpání pak 165,297 milionu korun. Závazný limit počtu zaměstnanců kanceláře pro rok 2023 činí 164,75 zaměstnanec, skutečný průměrný přepočtený evidenční počet zaměstnanců 163,15. K významné změně v počtu zaměstnanců úřadu ve srovnání s předchozím rokem tak nedošlo.

Zajímavá pro zákonodárce jsou legislativní doporučení z úvodní kapitoly. První doporučení se týkají neodůvodněného vymáhání nákladů na léčení cizinců, druhé odlišného přístupu při vymáhání peněžitých plnění správními orgány a třetí nedostatečné finanční náhrady obětem diskriminace. Ve všech případech doporučení VOP směřují do oblasti finančních plnění. Další doporučení VOP navazují na doporučení úřadu z předchozích let.

V roce 2023 kancelář VOP vyřídila 7.001 podnětů. Z toho počtu podnětů kancelář VOP ukončila 711 šetření, z nichž v 501 případech úřady pochybily. **V 97 % pak úřadu své chyby po zjištění napravily a jen 15 případů nebylo napraveno ani po vydání závěrečného stanoviska.** Celkem kancelář přijala 7163 podnětů, kterýžto počet představuje znatelný pokles ve srovnání s počtem podnětů v roce 2022 (18.016 podnětů, z nichž se ovšem 10.415 týkalo očkovací vyhlášky). Většinu podnětů (5579) přijala kancelář prostřednictvím telefonní linky.

Podstatná část výroční zprávy je věnována **ochraně práv dětí**. Veřejný ochránce práv podporuje zřízení postu dětského ombudsmana, přiklání se přitom k variantě, že agendu bude spadat pod jeho kancelář za současného navýšení finančních prostředků na její zajištění. Je pochopitelné, že pokud se ve veřejném prostoru více a častěji zmiňuje tato problematika, poroste také počet dětských podnětů. V roce 2023 jich bylo 81, což značí nárůst o 32 % ve srovnání v předcházejícím rokem. Jednalo se o podněty v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, stížnosti na poměry v zařízení pro děti nebo podněty z oblasti školství. Stávající dětskou agendu zajišťuje kancelář VOP z evropských a z norských fondů.

Pro senátory by zajímavou kapitolou mohla být problematika vězeňství, zejména ve vztahu k právům dětí na styk s rodiči ve vazbě a výkonu trestu nebo obecně v oblasti práva odsouzených na rodinný život.

Ze zprávy se jako červená nit line výrazná linka pomoci cizincům, kteří si v kanceláři VOP stěžují na odlišné zacházení, administrativní komplikace, nesrozumitelnost či přílišnou tvrdost právních norem.

Vzhledem k mediálně často zmiňované diskriminaci a porušení rovného zacházení stojí za zmínku pasáž věnovaná této problematice. V roce 2023 vyřídila kancelář VOP celkem 363 podnětů (v roce 2022 to bylo 527 podnětů). Z tohoto počtu se 153 podnětů netýkalo některého ze zákonných diskriminačních důvodů, 74 podnětů představovaly odpovědi na dotazy, v 5 případech k diskriminaci nedošlo, v 6 případech ji nešlo prokázat, 150 tazatelům kancelář poradila, jak má postupovat, a **pouze ve 4 případech kancelář konstatovala, že došlo k diskriminaci.**

III. Stanovisko zpravodajky

VOP je státní institucí velmi nesamozřejmého a někdo by možná řekl i nestandardního charakteru. Svým způsobem vyjímá z působnosti ústředních orgánů státní zprávy a dalších institucí velmi specifickou část agendy, která by za jiných okolností byla integrální součástí práce každého úřadu. Tím už od začátku vzniklo riziko, že si tato instituce bude nárokovat další a další agendy a pravomoci a posilovat své postavení do jisté míry cizorodého prvku v systému státní zprávy. Takové tendence opravdu vidáme. Schvalování této zprávy je vlastně jedinou příležitostí zamyslet se na tím, zda je cesta ve stylu „na každý problém zřídíme nový úřad“ správná a zda sebou nenesे kromě nákladů i svá rizika. Nejsem si ovšem jista, že tuto debatu chce někdo vůbec vážně otevírat.

Z formálního hlediska je agenda VOP je upravena zákonem, což má také přímý dopad na jeho činnost i na obsah výročních zpráv. Pomineme-li meritorní jádro posouzení funkčnosti samotné existence VOP, zbývá už jen čistě formálně hodnotit způsob prezentace činnosti VOP prostřednictvím této zprávy. A k tomu mnoho objektivního říci nelze. Předložená zpráva za rok 2023 je zpracována přehledně a čtivě, graficky moderně a barevně a je doplněna řadou ilustračních fotografií. Jednotlivé kapitoly jsou stručné a čtenář se v nich dobře orientuje, protože se opakují části nazvané *Měníme pravidla*, *Pomáháme* a *Mluvíme*. **Podobně jako v reakci na loňskou zprávu, i letos ale vznáším výtku ke srozumitelnosti v grafickém ztvárnění čísel a statistik. Bez sečítání a odčítání grafika není pro čtenáře srozumitelná.**

Ke zprávě samotné nemám jako zpravodajka vážnější připomínky s výjimkou výše formulované a doporučuji ji vzít na vědomí. Tím se ale nezbavme dalších úvah o tom, jak po letech zkušeností cítíme přínosnost speciálních institucí tohoto typu.

IV. Návrh usnesení

VÝBOR

Doporučuje

- I.** Senátu Parlamentu České republiky vzít **Výroční zprávu o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2023 na vědomí.**

Určuje

- II.** Zpravodajkou výboru k projednání na schůzi Senátu senátorku **Danielu Kovářovou;**

Pověřuje

- III.** předsedu výboru senátora **Tomáše Goláně**, aby s tímto usnesením seznámil předsedu Senátu Parlamentu České republiky.

11. dubna 2024

JUDr. Daniela Kovářová